

АНАЛИЗА ПРЕЦИЗНА КАО ШВАЈЦАРСКИ САТ

(Александра Блатешић, *Колокације, фраземи и паремије са компонентом етнонима у италијанском језику*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2016, 107 стр.)

Фразеологија какву данас познајемо издвојила се од лексикологије и утемељила као независна лингвистичка дисциплина средином XX века. Од тренутка свог осамостаљења не престаје да буди интересовање истраживача. Посебну пажњу у оквиру фразеолошких студија одувек су привлачиле оне фразеолошке јединице које у свом саставу имају соматски или зоонимски конституент, док фразеологизми са ономастичком компонентом, било да су у питању антропоними или топоними, нису били честа тема научних истраживања.

Публикацијом монографије *Колокације, фраземи и паремије са компонентом етнонима у италијанском језику* Александре Блатешић окренута је нова страница у проучавању италијанске лексикологије и фразеологије на србофоном подручју. Ауторка, запослена на Одсеку за италијанске и ибероамеричке студије Филозофског факултета у Новом Саду, године 2016, као резултат вишегодишњег преданог и студиозног научноистраживачког рада у области фразеологије и паремиологије, објавила је монографску студију, прву публикацију у српској науци која проучава једну од бројних подкатегија антропонима, етнониме - лексеме које се користе као називи за припаднике неког народа или нације. Свесна недовољног броја истраживачких студија на ову тему у литератури на српском језику и важности свог предмета проучавања, ауторка анализу шири и на паремиологију, дакле фразеологизме у ширем смислу, и колокације, мање сликовите структуре састављене од барем две речи, препознатљиве услед учестале употребе.

Монографску публикацију Александре Блатешић сматрамо изузетно вредном не само због чињенице да се бави тематиком и питањима која су дуго времена остајала ван фокуса интересовања лингвиста, већ и због компетентности и минуциозности којом је спроведена сама анализа.

Монографија, укупног обима од 107 страна, подељена је у две веће целине: теоријску и практичну. Након предговора (стр. 9-10) у коме ауторка у кратким цртама објашњава повод за бављење темом ентонима у склопу различитих фразема италијанског језика и истиче своју интенцију да, како сама наводи, читаоцу приближи начин на који Италијани перципирају друге народе, али и себе, следе теоријске поставке на којима ће се темељити разрада и анализа централног дела књиге. Теоријска подлога представљена је у три поглавља уводног дела монографије. Прво поглавље (стр. 13–15) насловљено је *Настанак и развој етнолингвистике*. У поглављу које отвара књигу ауторка систематски и језгровито даје преглед настанка и развоја етнолингвистике као самосталне интердисциплинарне научне области чији је предмет проучавања однос језика, друштва и културе, као и начин на који различите етничке групе концептуализују свет који их окружује. Друго поглавље (стр. 17-25) носи наслов *Теорија и методологија етнолингвистичких истраживања* и у њему ауторка износи теоријска и методолошка упоришта којима се служила током израде студије, а која се ослањају преваходно на поставке лублинске школе. Ова тематска целина састоји се од шест потпоглавља. У *Језичкој слици света* (стр. 17-18) проф. Блатешић фокусира се на један од круцијалних појмова етнолингвистике - језичку слику света, антропоцентричну представу која се формира не на основу реалне интерпретације појава у свету, већ на основу субјективних вредности које прихватају чланови једне лингвокултуролошке заједнице, а која може бити важна за разумевање фразеолошке слике света. О стереотипима се говори у другом, истоименом потпоглављу (стр.18-19), у коме се ауторка посебно осврће на сазнајну функцију овог интердисциплинарног феномена, која је важна за анализу њеног корпуса. *Когнитивна дефиниција као инструмент описа конотације* (стр.19-21) наслов је трећег потпоглавља које је посвећено терминолошком одређењу појма „когнитивна дефиниција“, која постаје, онако како је види Бартмињски, инструмент за описивање конотације посматраног предмета или појаве и у чији састав улазе сви они елементи који представљају идиосинкратичне особине везане за порекло, изглед, функцију или квалитативне особине. Како антиципира и сам наслов *Тачка гледишта (ТГ) и перспектива*, у четвртном потпоглављу (стр. 21-23) ауторка указује на дихтомију између два феномена, првог који захваљујући менталној димензији коју поседује „претвара чулне податке у језичко-културну слику предмета“ и другог који представља линију која креће од места на ком се посматрач налази и спаја га с појавом или предметом у видном пољу линијом погледа. Претпоследње, пето потпоглавље другог поглавља ове публикације носи назив *Профили и субјекат који*

профилеше (стр. 23-24) и уводи нас у феномен „профилисања“ који се у етнолингвистици описује као језичко-концептуална операција садржана у специфичном обликовању слике предмета кроз његову интерпретацију према одређеним аспектима или фасетама. *Вредности којима се руководи субјекат* (стр. 24-25) јесу тема шестог и завршног потпоглавља које се надовезује на претходно и читаоца упознаје са различитим начинима вредновања који су на располагању посматрачу приликом спознаје и оцене једне друштвене и комуникативне заједнице.

Одредивши методолошко-теоријски оквир етнолингвистичких истраживања, у трећем поглављу *Предмет и циљ етнолингвистичке студије етнонима у италијанском језику* (стр. 27-29), које закључује теоријски део монографије, ауторка аналитички разматра и дефинише основне појмове везане за предмет свог истраживања: колокације, фраземе и паремије италијанског језика, у циљу стицања што потпунијег увида у употребу и семантику етнонима у овом језику.

Након темељно фундираног и научно поткрепљеног теоријског прегледа следи практични део у коме Блатешић обрађује и излаже прикупљени материјал на методолошки примерен начин. У четвртном поглављу насловљеном *Етноним 'Italiano'* (стр. 31-42), узимајући у обзир етноцентричну димензију у посматрању других, ауторка проматра компоненту 'italiano' кроз колокације, фраземе и паремије у циљу осветљавања особина које Италијани цене и мана које препознају код себе, али и специфичних карактеристика других нација које опажају у поређењу са сопственом. Поглавље се завршава приказом профила етнонима 'italiano' и опсервацијом ауторке да Италијани гаје амбивалентан став према сопственом народу који се рефлектује кроз позитивне особине попут домишљатости, веселости и кулинарске рафинираности, али и бројне негативне (неорганизованост, наглашена темпераментност, површност, лош однос према жени).

Пето поглавље које ауторка насловљава *Европски етноними* јесте и најопширније (стр. 43-78). Састоји се од девет потпоглавља која су распоређена по тематским целинама и структурирана на истоветан начин: ауторка представља сваки етноним кроз колокације, фраземе и паремије, да би на крају, у посебном одељку, оцртала профил дотичног етнонима приказујући га са различитих аспеката. Свако потпоглавље има јасну и прегледну структуру, што одаје утисак систематичности и организованости. Анализа која обухвата етнониме: 'francese', 'greco', 'inglese', 'russo', 'spagnolo', 'svizzero', 'tedesco', 'turco', те етнониме нешто слабије продуктивности

'bulgaro', 'olandese', 'portogese', и 'svedese' проведена је на изузетно богатом изабраном корпусу, а где год је било могуће дата је етимологија и објашњена мотивације фразеолошке јединице. О европским народима Италијани су створили стереотипску представу и специфичан став који се формирао на основу историјских контаката, ратних сукоба, географске близине и слично, па тако у очима Италијана, сходно фразеолошком контексту у коме је етноним употребљен, Французи важе за нагао, непоуздан и причљив народ, Грке доживљавају као лење, опасне и лукаве трговце, али цене њихову културу и уметност, док из фразема и паремија о Енглезима сазнајемо да их Италијани виде као уображене, склоне претеривању у храни и пићу, а Русе као примитивне и грубе. Припаднике шпанског народа описују као незналице, разметљивце лоших манира, али им се приписује добро познавање војних вештина, религиозност и лепота њихових жена. О својим северним суседима, Швајцарцима, мисле да су фокусирани више на материјално него на људе, тачни и прецизни, а о Немцима да су пројдрљиви и склони опијању, али практични и дисциплиновани. Показало се да су европски етноними врло продуктивни, што се објашњава чињеницом да су Италијани са народима Старог континента имали у прошлости политичке, економске, социолошке и културолошке контакте који су утицали на стварање фразеологије и паремиологије које су индикатор општеприхваћених вредносних судова међу припадницима италијанске језичке заједнице. Ипак, у случају компоненте 'turco', ситуација је нешто другачија. Италијани су о том народу стекли представу на основу митова, путописа и прича, услед недостатка непосредног контакта. И о припадницима других етничких група с којима се сусрећемо у фразеологији италијанског језика постоје стереотипи засновани на друштвеним, историјским и културолошким асоцијацијама. Са жаљењем констатујемо да у фразеолошком фонду италијанског језика не фигурирају фраземи или паремије које садрже етнонимску компоненту 'serbo'.

Шесто поглавље под насловом *Етноними са других континената* (стр. 79-90) за предмет анализе има колокације, фраземе и паремије са компонентама 'americano', 'arabo', 'cinese', 'egiziano' и 'indiano', који су нашли своје место у италијанском фразеолошком инвентару захваљујући огромном доприносу који су ови народи дали светској култури и цивилизацији, иако Италијани са њима нису имали директан културолошки, историјски или политички однос. Многи стереотипи који се препознају у фраземима и паремијама условљени су културним, верским и језичким разликама и такође говоре о посебности поимања света италијанске социолингвистичке заједнице. Ауторка примећује да су стереотипне

представе који су Италијани развили о овим географски удаљеним народима снажно субјективно обојене и проткане високим степеном имагинације, баш због изостанка директног контакта.

У последњем, седмом поглављу *Закључак* (стр. 91-95) сумирани су резултати до којих је ауторка дошла у истраживању. Без икаквих претензија да потврди или оповргне стереотипе, Блатешић је представила колокације, фраземе и паремије са компонентом ентонима и покушала да објасни на који начин су постали део лексичког и фразеолошког фонда италијанског језика. Проматрање и анализа фразеолошке слике света у италијанском језику пажљивом читаоцу би требало да омогуће не само да спозна начине на које Италијани перцепирају друге народе, већ и да сагледа боље и тзв. субјекта који профилише, односно саме Италијане.

Књига се завршава сегментима који су неизостављив део студија монографског карактера: *Извори и литература* (стр. 97-101), који доноси попис од око 80 библиографских јединица којима се ауторка служила током израде студије, *Резимеи* на српском, италијанском и енглеском (стр. 103-105) и *Белешка о аутору* (стр. 107).

Проучавањем релевантне лексичке и фразеолошке литературе ауторка је за потребе свог истраживања и у циљу откривања лексикализованих етничких стереотипа у италијанском језику прикупила и обрадила корпус који обухвата 427 колокација, фразема и паремија са етнимском компонентом. Иако одабрани примери уврштени у монографију представљају преваходно део активног језичног слоја, обухваћени су и анализи подвргнути и примери који припадају нешто пасивнијем фонду, што истраживање чини исцрпним и целовитим.

Једина евентуална примедба читаоца могла би да се односи на изостанак контекста у коме би таксативно наведени фраземи били употребљени. У фразеолошким студијама уобичајено је да се фразеолошке јединице илуструју и поткрепе примерима или прикажу у свом употребном контексту у циљу јаснијег читања и разумевања. Мишљења смо да би, упркос устаљеној пракси, и имајући у виду број анализираних фразеологизама, опримеравање у овом случају било неоправдано и несврнисходно јер би се на тај начин нарушила организованост структуре, изгубила прегледност текста, а читање штива постало заморно за читаоца. Осим тога, будући да је књига намењена, верујемо, првенствено студентима италијанистике, изостанак примера требало би да подстакне студенте на самосталан научно-истраживачки рад, што и јесте тенденција савремених уџбеника.

Научна монографија Александре Блатешић представља драгоцен допринос савременој италијанској лексикологији, фразеологији и лингвокултурологији на српском језику јер је попунила празнину која је постојала у овим пољима истраживања. Због аутентичности и важности теме, због начина на који је тема третирана, због стручног и озбиљног мултидисциплинарног приступа проблематици, због консеквентности и кохерентности организације и презентације материјала, због педантно, вишеаспектно и компетентно обрађене грађе, због свеобухватности и богатства информативног садржаја које пружа, због пријемчивог стила и уједначеног начина излагања, због јасног, питког и разумљивог језика, због језгровитости и концизности у изражавању које ни на тренутак не иду на штету садржине, овај рукопис представља добро избалансирано, квалитетно, заокружено и полифункционално остварење на које би требало да обрате пажњу не само лингвисти, филолози, фразеолози и лексиколози, већ и антрополози, етнологи и културолози. Овај пажљиво осмишљен приручник може имати и формативни карактер и бити важан дидактички ресурс намењен професорима и студентима италијанистике, па би било оправдано инкорпорирати га у наставни курикулум као обавезну или додатну литературу на дипломском или постдипломском новоу студија. Захваљујући садржају и структури монографија може да се препоручи не искључиво академским круговима, већ и ширем аудиторијуму, и да нађе своје место на полицама библиотека свих оних читалаца који желе да употпуне знања из ове области и боље разумеју стереотипе, посебно оне које Италијани имају о другим народима.

Марија Н. Вујовић